

ОТВАРАЊЕ МЕЂУНАРОДНОГ НАУЧНОГ СКУПА: „1941. У ЦРНОЈ ГОРИ. ОСАМДЕСЕТ ГОДИНА ОД ТРИНАЕСТОЈУЛСКОГ УСТАНКА“

Поштоване колегинице и колеге, даме и господо, уважени гости,

Отварам међународни научни скуп: „1941. у Црној Гори. Осамдесет година од Тринаестојулског устанка“.

Одлука Научног вијећа Историјског института о организовању међународне научне конференције под овим називом дио је његовог научног рада и праксе да и обиљежавањем значајних догађаја, датума и годишњица из историје Црне Горе допринесе развоју црногорске историографије. То истовремено значи да, организујући овај скуп, нијесмо имали намјеру да он буде прославна манифестација. Сматрали смо важнијом потребу да, 80 година након избијања Тринаестојулског устанка, одржавањем овакве међународне конференције дамо нови допринос развоју историјске науке о: 1941. у Црној Гори и 13-јулском устанку, и тиме, са осмодеценијске историјске дистанце, понудимо савремена виђења не само значаја устанка, већ и догађаја који су током 1941. године с њим били уско повезани.

Чињеница је да се током последње двије деценије, са дисолуцијом југословенске државе, значајно промијенио дискурс у посматрању прошлости југословенских народа, укључујући и историју Другог свјетског рата и вријеме након њега. То нас свакако обавезује на уважавање савремених тумачења, ослобођених идеолошких предзнака, на новим историјским изворима. Она треба да покажу „како је заиста било“, а не да неутемељеним интерпретацијама врше ненаучну ревизију прошлости. У првом реду, неопходно је водити рачуна о „историографској тачности“, која не дозвољава мијењање садржаја историјских извора о Другом свјетском рату. То подразумијева и научно утемељена сазнања о циљевима борби народа у Црној Гори и другим југословен-

ским земљама током највећег ратног сукоба у историји човјечанства, започетог 1. септембра 1939. И управо тај шири хронолошки контекст, из кога се не могу изузети политички, војни, али и различити други аспекти, попут етничких, или слободарских, омогућава разумијевање значаја антифашистичке борбе, али и јединствености, и подвижништва малих земаља у њиховој ослободилачкој борби.

У вези с тим, и без комплекснијих анализа неспорно је да је такав смисао имао и Тринаестојулски устанак народа у Црној Гори. Због чињенице да је то био први општенародни, антифашистички устанак у поробљеној Европи, а посебно због изражене масовности, он се назива феноменом европске историје. Тринаестојулски устанак као општенародни феномен утемељен је на слободарским традицијама Црногораца, ослоњеним на историјска прегнућа која су вјековима уткивана у вертикалу постојања Црне Горе. Сви ти елементи, заједно, много раније учинили су Црну Гору важним геополитичким субјектом на политичкој мапи Европе.

Његово разумијевање није могуће без познавања утицаја глобалних политичких и војних токова у Европи. То исто важи и у погледу разумијевање друштвених односа и ратних прилика у Црној Гори 1941, тако и са становишта посматрања главних ратних циљева касније раздвојених ратујућих страна, у склопу начина борбе у Другом свјетском рату. Супротстављеност, између осталог, у погледу успостављања новог система друштвених односа или одржавања старога, са различитим идеолошким предзнаком, у борбу против окупатора увешће елементе грађанског рата.

Тек објашњењем тих и бројних других питања могу се разумјети узроци, циљеви и коначан исход ратних дешавања на југословенским просторима у току Другог свјетског рата. На тај начин ће постати видљивије политичке и војне позиције свих његових учесника, као и суштина политичких концепција и војних планова чијем остварењу су они тежили.

Остављајући оваква питања за подробније анализе на основу реферата учесника ове конференције, желимо да истакнемо и то да је наша намјера била да конципирајући садржај конференције оставимо довољно простора за њену мултидисциплинарност. У том смислу, програм скупа је конципиран тако да пружи могућност посматрања Тринаестојулског устанка не само уз и до сада практиковани приступ, преваходно као сегмента политичке или војне историје, већ и да у много већој мјери отворимо простор за сагледавање утицаја Тринаестојулског устанка на различите друге области друштвеног живота у Црној Гори и ван ње - у литератури, сликарству, музици.

Одбор за припрему скупа је процијенио да се тим путем може доћи до потпунијег сагледавања значаја Тринаестојулског устанка у колективном памћењу народа, и колико је, уз сва критичке ограде, он био подстицај не само за даље научна истраживања, већ и за различите друге видове друштвеног стваралаштва.

У мјери у којој ова међународна научна конференција успије да реализује задатке који пред њом стоје, она ће допринијети објективном сагледавању трајних вриједности Тринаестојулског устанка, у контексту општих европских збивања, али и ситуације у Црној Гори и на југословенским просторима.

Остаје да закључимо да ћемо на крају данашњег радног дана, након што сви учесници саопште своје реферате, а остали присутни кроз дискусије о њиховим научним ставовима саопште своја мишљења, доћи и до првих утисака о дометима успјеха у нашим намјерама.

На крају, отварајући ову научну конференцију, хтио бих да свима пожелим успјешан рад, али и да изразим наду да ће ова конференција отворити нова питања, проширити просторе за даљи тазвој научноистраживачког рада у овој области и донијети нове научне резултате у изучавању Тринаестојулског устанка у Црној Гори, али и ратних збивања на југословенским и европским просторима у 1941. години, ослобођене идеолошких или ограничења или предрасуда било које друге врсте.

Хвала на пажњи.

Др Радослав Распоповић
Подгорица, 2021.